

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

125:3. 2005

Översikt

Ordalek och styrningskonst

Av Jonas Larsson

Styrningslitteraturen

Vid skrivandet av en översikt över "styrningsperspektivet" är symptomatiskt nog redan denna beteckning problematisk. För att undvika missförstånd tycks det som att de flesta muntligt använder sig av det engelska *governmentality*. Utan att företräda några språkpuristiska intressen använder jag här istället begreppet *styrning*.¹ Översikten har åtminstone två syften. För det första att presentera en samling litteratur där styrningsbegreppet, oavsett under vilket namn, kommer till användning. Utgångspunkten ligger i de svenska användningarna, men från dessa hänvisas till en skara författare som kan sägas ha formulerat styrningsperspektivet. För det andra är syftet att försöka fånga och diskutera vad detta styrningsperspektiv kan och i någon mån bör innehålla.

Styrningsperspektivet torde ha introducerats i Sverige 1995 med antologin *Foucault. Namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*, redigerad av Kenneth Hultqvist och Kenneth Petersson.² Det är en samling översatta artiklar försedd med en av redaktörerna författad teoretisk inledning. Det överordnade begreppet i denna inledning är dock inte styrning utan nutidshistoria. Denna underordning är logisk, då redaktörerna menar att "governmentality [...] klargör det som är specifikt för modern maktutövning".³ Hultqvist och Petersson har senare i andra texter fortsatt att utveckla styrningsperspektivet. Ett exempel är den av Kenneth Petersson författade *Fängelset och den liberala fantasin*.⁴ Petersson undersöker här pågående för-

1. Styrning är givetvis en översättning av franskans 'gouvernement' och inte som 'governmentality' en översättning av franskans 'gouvernementalité'. Jag föredrar här att betona styrning framför styrningsmentalitet.

2. Kenneth Hultqvist & Kenneth Petersson (red), *Foucault. Namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik. Texter om maktens mentaliteter, pedagogik, psykologi, medicinsk sociologi, feminism och biopolitik*, Stockholm 1995.

3. Hultqvist & Petersson 1995, s 25. Denna nutidshistoriska ambition är de inte ensamma om, även den engelska litteraturen innefattar en strävan att skriva "the history of the present". Se t ex Andrew Barry, Thomas Osborne, & Nikolas Rose, "Introduction", i Barry, Osborne & Rose (eds), *Foucault and Political Reason. Liberalism, Neo-liberalism and Rationalities of Government*, Chicago 1996, s 2ff.

4. Kenneth Petersson, *Fängelset och den liberala fantasin. En studie om rekonstruktionen av det moraliska subjektet inom svensk kriminalvård*, Norrköping 2003.

ändringar inom svensk kriminalvård, som han relaterar till uppkomsten av en ny form av styrning och en "annan sinnebild av det internerade subjektet".⁵ Internen skall nu inte längre spärras in som fånge för att disciplineras till en regelstyrd människa, utan skall istället vara en klient som skall läras att bli ett fritt och ansvarstagande subjekt.

I Mats Delands avhandling *The Social City* från 2001 undersöks trädgårdsstadsfenomenet under 1900-talets första hälft.⁶ Deland menar att trädgårdsstädernas historia har "oscillerat" mellan två olika sätt för att integrera individer i dessa modellsamhällen. Dessa två sätt exemplifieras med Robert Owen respektive Ebenezer Howard, som använder sig av disciplinära (*disciplinary*) respektive styrande (*governmental*) praktiker. Styrning presenteras som en modell, där målet är "artificially organising things so that people following their own self-interest will do, as they ought".⁷ Styrningsperspektivet kommer också till användning i Sophia Lövgrens *Att skapa ett framtidens folk*, ytterligare ett exempel på hur styrningsperspektivet anammats i forskning kring stadsplanering i bred bemärkelse.⁸ En impuls som styrningsperspektivet tycks ha givit är att bredda det traditionella området för undersökningar av maktutövning. Ett svenskt exempel, likaledes utanför de historiska vetenskaperna, är Bosse Jonssons avhandling *Medborgaren och marknaden. Pedagogisk diskurs för folkbibliotek*, där lokala beslutsfattares tänkande kring och syn på folkbibliotekens funktion analyseras i ett styrningsperspektiv.⁹ Andra ämnesområden som fått uppmärksamhet är de som tycks ha fått en särskild roll i kunskapen kring människan, företrädesvis pedagogik och psykologi.¹⁰

Mer i den historiska mittfåran är Frans Lundgrens avhandling i idé- och lärdoms historia, *Den isolerade medborgaren. Liberalt styre och uppkomsten*

5. Petersson 2003, s 8.

6. Mats Deland, *The Social City. Middle-way Approaches to Housing and Suburban Governmentality in Southern Stockholm 1900–1945*, Stockholm 2001.

7. Deland 2001, s 42.

8. Sophia Lövgren, *Att skapa ett framtidens folk. Governmentality och miljödiskurs i modern svensk bostadspolitik: miljöprogramsområdet Navestad*, Linköping 2002. För ett utländskt exempel på "stadsplaneringsintresset", se Patrick Joyce, *The Rule of Freedom. Liberalism and the Modern City*, London 2003.

9. Bosse Jonsson, *Medborgaren och marknaden. Pedagogisk diskurs för folkbibliotek*, Linköping 2003.

10. För svenska exempel, se Malin Rohlin, *Att styra i namn av barns fritid. En nutidshistoria om konstruktionen av dagens fritidshem i samordning med skolan*, Stockholm 2001, eller Charlotte Tullgren, *Den välreglerade friheten. Att konstruera det lekande barnet*, Malmö 2003. Se dessa för referenser till ytterligare Foucaultinspirerad pedagogisk forskning. För ett utländskt, mer teoretiskt, exempel, se James D Marshall, *Michel Foucault. Personal Autonomy and Education*, Dordrecht 1996. Vad gäller psykologi har företrädesvis Nikolas Rose bildat skola, se Nikolas Rose, *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self*, London 1999 (2 uppl).

av det sociala vid 1800-talets mitt.¹¹ Här undersöks cellfängelset, den uppsökande fattigvården och bildningscirkeln och placeras in i framväxten av en ny liberal form av styrning. Den teoretiska genomgången av styrning, det som Lundgren betecknar det liberala styrets rationalitet, är kortfattad. Dock bidrar han med empiriska studier av hur denna rationalitet kom till uttryck i, och formade, de undersökta verksamheternas program.

I någon mån kan det påstås att någon självständig teoriutveckling inte har skett i den svenska styrningslitteraturen. Det handlar till övervägande delen om en introduktion av utländska teorier och författare. Genom en snabb genomgång av den svenska litteraturens referenser kan ett antal författare ringas in som utvecklare av styrningsperspektivet.¹² Michel Foucault själv utvecklade aldrig styrningsperspektivet till någon enhetlig tankegång. Styrning presenterades först i den föreläsningsserie han höll på Collège de France 1977–1978, framför allt i den föreläsning som publicerats under namnet "La 'gouvernementalité'".¹³ Under de därefter följande åren, fram till sin död 1984, återkom han till temat, eller liknande tankar, i en mängd föreläsningar, intervjuer och artiklar. Dessa representerar olika, konkurrerande eller kompletterande, sätt att närma sig frågeställningarna.¹⁴

Styrning som maktform och begrepp

Det finns en tvetydighet redan i Foucaults användning av begreppet styrning, som ingalunda lösts upp i den efterföljande litteraturen. I förenklad form

11. Frans Lundgren, *Den isolerade medborgaren. Liberalt styre och uppkomsten av det sociala vid 1800-talets mitt*, Uppsala 2003.

12. Centrala är de två antologierna Graham Burchell, Colin Gordon & Peter Miller (eds), *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*, Chicago 1991, och Barry, Osborne & Rose 1996, och däri ingående författare. Särskilt kan framhållas Nikolas Rose, bl a *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*, Cambridge 1999, och Mitchell Dean, bl a *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*, London 1999. Dessutom kan tidskriften *Economy & Society* nämnas som ett forum för styrningsteoretiker. På Internet finns ett flertal webbplatser av intresse, se t ex www.governmentality.com och länkar därifrån.

13. Michel Foucault, "La 'gouvernementalité'", i *Dits et écrit [DE]. II 1976–88*, Paris 2001, s 635–657, "Governmentality", i *Essential Works of Foucault 1954–1984 [EW] Volume 3. Power*, London 2000, s 201–222. Denna föreläsning har nyligen också översatts till svenska av Jan Sjunnesson ("från franska och engelska") i tidskriften *Fronesis* 2004:14–15. Översättningen, t ex av 'gouvernementalité' till 'regementalitet', framstår inte som helt lyckad.

14. Förutom "La 'gouvernementalité'", se särskilt "Omnes et singulatum. Vers une critique de la raison politique", i *DE II*, s 953–980 / "Omnes et singulatum. Toward a Critique of Political Reason", i *EW 3*, s 298–325; "Le sujet et le pouvoir" i *DE II*, s 1041–1062 / "The Subject and Power", i *EW 3*, s 326–348, och "Foucault", i *DE II*, s 1450–1455 / "Foucault" i *EW 2*, s 459–463. Av Foucaults monografier så är de två sista publicerade volymerna av *Sexualitetens historia (Njunningarnas bruk/L'usage des plaisirs och Omsorgen om sig/Le souci de soi*, båda 1984) skrivna i ett styrningsperspektiv.

kan tvetydigheten uttryckas så att det förekommer två användningar av 'styrning'. Den första likställer i princip styrning med *en specifik modern maktform*, företrädesvis kallad "liberal styrning". Begreppet befinner sig på samma logiska nivå som till exempel begreppet disciplin för att ta en annan av Foucault beskriven maktform. Det andra sättet att använda styrning innebär att styrning ses som *ett allmänbegrepp*, i stil med makt, och implicerar att styrningsperspektivet är ett sätt att betrakta maktutövning. Specifika maktformer som liberal styrning, disciplin etcetera är därmed former av styrning. Användningen av styrningsbegreppet rör sig mellan dessa poler, även inom en och samma text.

I stor utsträckning utgår styrningsstudierna från en tes om en modern form av *liberal styrning* som växer fram under 1800-talet.¹⁵ Det liberala skall här inte förstås som en politisk ideologi utan som ett sätt att tänka kring makt.¹⁶ Det tycks i huvudsak vara två aspekter som är karakteristiska för den liberala styrningen. Det första är ett förordande av en begränsad maktutövning. Målet är således inte att söka veta och ordna allt i samhället in i minsta detalj. Istället går den liberala styrningen ut på att indirekt styra genom att upprätthålla vissa autonoma sfärer, som ekonomin och samhället. Det andra kännetecknet för denna liberala styrning är dess relation till individen. Styrningen kan inte utövas över eller mot individen, utan måste istället verka genom individen sedd som ett fritt subjekt. Grovt uttryckt kan således inte individen tvingas utan måste i stor utsträckning fås att styra sig själv, just i kraft av sin frihet.

Om man begrundar de definitioner av styrning och styrningsmentalitet som ges i litteraturen tycks de snarast luta åt det som jag ovan benämnde allmänbegreppet. Den enklaste definitionen av styrning är att det rör sig om "the conduct of conducts".¹⁷ I något längre och utvecklad form:

15. Identifikationen styrning – liberal styrning är starkast i de studier som framhäver den nutidshistoriska ambitionen, t ex Barry, Osborne & Rose 1996; Hultqvist & Petersson 1995; Petersson 2003 och Lövgren 2002. Jmför not 4. Ofta framträder den annars som faktisk snarare än principiell, och kan delvis ses som en följd av den empiriska slagsidan för 1800- och 1900-talsstudier.

16. För detta synsätt på liberalism och liberal styrning, se t ex Colin Gordon, "Governmental Rationality. An Introduction", i Burchell, Gordon & Miller 1991, s 14–36; Barry, Osborne & Rose 1996, s 7–10; Dean 1999, s 50–55; Deland 2001, s 39–45; Lundgren 2003, s 36f; Lövgren 2002, s 27f; Hultqvist & Petersson 1995, s 28ff; Petersson 2003, s 17f. Jag diskuterar här inte den neoliberal, eller avancerade liberala, styrningen som i huvudsak är att betrakta som en vidareutveckling av den liberala styrningen. För denna, se t ex Nikolas Rose, "Governing 'Advanced' Liberal Democracies", i Barry, Osborne & Rose 1996, s 37–64; Dean 1999, s 149–175; Gordon 1991, s 36–46.

17. Se t ex Dean 1999, s 2, 10ff & 209; Gordon 1991, s 2; Rose 1999, s 3. Formuleringen från Foucault, men symptomatiskt nog skriver han "L'exercice du pouvoir consiste à conduire des conduites

Government is any more or less calculated and rational activity, undertaken by a multiplicity of authorities and agencies, employing a variety of techniques and forms of knowledge, that seeks to shape conduct by working through our desires, aspirations, interests and beliefs, for definite but shifting ends and with a diverse set of relatively unpredictable consequences, effects and outcomes.¹⁸

Själva neologismen *gouvernementalité* bygger på sammansättningen av styrning och mentalitet. Styrningsmentalitet kan enklast definieras ”how we think about governing others and ourselves in a wide variety of contexts”.¹⁹ Gordon använder istället det synonyma uttrycket *rationality* eller *art of government* för att beteckna ”a way or system of thinking about the nature of the practice of government (who can govern; what governing is; what or who is governed)”.²⁰ Det finns i litteraturen en slagsida mot styrningsmentalitet på bekostnad av styrning, mer fokus på tankar om maktutövning än på själva maktutövningen som sådan.

I en vidare bemärkelse kan styrningsperspektivet sägas betrakta all maktutövning såsom styrning, och att undersöka denna i termer av styrningsmentalitet och styrningspraktiker. Foucault kan på så sätt sägas skissera ett antal styrningsformer. De olika styrningsformerna kan sammanfogas till en kronologisk utveckling, som görs, explicit eller implicit, i många studier av den liberala styrningen. Endast i mindre utsträckning har styrningsstudier som inte utspelar sig i västerländska samhällen från 1800 och framåt gjorts.²¹ En annan möjlighet som styrningsperspektivet ger är att se Foucault som tillhållande en heuristisk provkarta över olika maktformer.²² Därmed går det att föreställa sig konkreta empiriska undersökningar där maktutövning analyseras med hjälp av provkartan utan något antagande om en kronologisk his-

[...]” / “The exercise of power is a ‘conduct of conducts[...].” och talar till synes om all makt, som han i detta sammanhang vill skilja från ”våld”. “Le sujet et le pouvoir”, i *DE II*, s 1056 / “The Subject and Power” i *EW 3*, s 341.

18. Dean 1999, s 11.

19. Dean 1999, s 209f.

20. Gordon 1991, s 3. Styrningsrationalitet används, även hos andra författare, som alternativt eller kompletterande begrepp till styrningsmentalitet.

21. Ett fåtal exempel finns dock. Förutom *Sexualitetens historia* (del 2–3), se t ex Pasquale Pasquino, “Theatrum Politicum. The Genealogy of Capital – Police and the State of Prosperity”, i Burchell, Gordon & Miller 1991, s 105–118, och Alan Hunt, “Governing the City. Liberalism and Early Modern Modes of Governance”, i Barry, Osborne & Rose 1996, s 167–188.

22. Foucault hinner i “La ‘gouvernementalité’” både med att teckna konturerna av en kronologisk utveckling och att ta avstånd från ett sådant försök. Den efterföljande litteraturen bygger, hävdar jag, oftast på den kronologiska synen.

torisk maktutveckling.²³ Här finns också en möjlighet att anknyta till vissa metodologiska utgångspunkter som styrningsperspektivet bottnar i.

Att undersöka maktutövning

I styrningsperspektivet finns en strävan att undersöka *hur* makt utövas. Foucault hävdade att vi inom maktanalysen fortfarande hade att hugga huvudet av kungen.²⁴ Med detta menade han att den maktmodell som kungen representerar inte var den allenarådande. Foucault utvecklade en mängd olika maktbegrepp, där styrning framstår som ett i raden. Det skall inte förstås som att han sökte ett fullkomligt maktbegrepp eller en allmängiltig definition av makt. Snarare sökte han genom dessa maktbegrepp visa upp möjliga former för att därmed ifrågasätta en specifik definition.²⁵ Det finns vissa generella drag i dessa försök, drag som kan förstås som metodologiska riktlinjer för att studera makt varav några har fått en särskild uppmärksamhet inom styrningsperspektivet.

Foucault ifrågasatte att makt alltid var något som emanerade från en överordnad position, som en kung eller en stat. Dels innebär detta att det blir intressant att undersöka andra agenter och arenor för maktutövning än de traditionella. Dels att maktutövningens mikrofysik, det vill säga lokala och partikulära maktrelationer, blir intressanta. Dessa aspekter kan förstås som en utvidgning av de möjliga undersökningsområdena, en utvidgning som anamats i styrningsperspektivet.²⁶

Dessutom ifrågasätts en bild av makt som något negativt, i första hand repressiv och som begränsade den som blev utsatt för den. Genomgående försökte Foucault lyfta fram modeller som visade hur makt också var något positivt och produktivt. Det är framför allt tre relationer som kommer i förgrunden i denna omvärdering: makt – subjekt, makt – frihet och makt – kunskap. Styrningsperspektivet har i stor utsträckning övertagit ambitionen att försöka utlägga hur makt producerar subjekt, frihet och kunskap.

Kritiken mot kungamodellen innebär också ett hävdande att makt inte är

23. Se för ett av få intressanta exempel Hunt 1996, till viss del även Deland 2001.

24. Själva uttrycket används i "Entretien avec Michel Foucault", i *DEI* / "Truth and Power", i *EW* 3.

25. Jag menar således att begrepp som disciplin, suveränitet, biopolitik, 'polis', styrning etc är att förstå som heuristiska verktyg. De är inte i första hand menade att byggas ihop till kronologiska kedjor eller logiskt sammanhängande system.

26. Lövgren uttrycker detta som att "Governmentality-analyser öppnar upp för styrning som även sker 'utanför staten', d v s all potentiell styrning som försöker forma och påverka individers beteenden kan studeras", Lövgren 2002, s 36.

något att inneha eller använda. Ett sådant påstående skulle förutsätta att makt är något definierbart, *något* som innehas eller används. Foucault ville lämna förutfattade konceptioner av vad makt *är*. Han menade sig sålunda aldrig lägga fram en teori om makt, utan snarare ifrågasätta att makt skulle kunna definieras på ett entydigt sätt. I den analys Foucault eftersträvade skulle alla antaganden om maktens natur slopas och ersättas av konkreta undersökningar av maktutövning.²⁷ Strängt taget borde inte begreppet makt användas. Det gängse språkbruket förutsätter att det finns något som kommer till användning i utövningen, när i själva verket endast maktutövning finns. Ordet makt bör således förstås och läsas som maktutövning.²⁸

Med denna maktmetodologi som utgångspunkt är det rimligt att påstå att Foucault inte i första hand ville lansera styrning som det bästa möjliga maktbegreppet. Det var istället ett sätt att uppmärksamma möjligheten att undersöka makt på ett annat sätt. I första hand hävdade Foucault att makt var en empirisk fråga. I en intervju lanserar Foucault begreppet *événementialisation*.²⁹ Foucault menade att *eventet* inte var en kategori som stod högt i kurs hos historiker, snarare hade de-eventalisering gjorts till principen för historisk förståelse, där analysobjektet förklaras utifrån en generell, enhetlig och nödvändig mekanism eller struktur. Foucault förespråkade här den motsatta processen, en eventalisering. Att "uppmärksamma det singulara" är att hålla fast vid det undersökta objektets unikheter, dess särdrag och därmed ifrågasätta dess självklarhet. Däremot är eventet inte ett orsakslöst faktum att endast registrera och beskriva. Istället skulle genom en noggrann empirisk analys alla historiska processer som kommer till uttryck i den enskilda händelsen friläggas. Foucault kallade detta för en 'multiplicering av orsaker', och menade att det runt det singulara eventet kunde konstrueras en "polyeder av för-

27. T ex "je dirai qu'amorcer l'analyse par le 'comment', c'est introduire le soupçon que le pouvoir, ça n'existe pas" / "I would say that to begin the analysis with a 'how' is to introduce the suspicion that power as such does not exist", i "Le sujet et le pouvoir" *DE II*, s 1051 / "The subject and power" *EW 3*, s 336.

28. Detta endimensionella synsätt är således analogt med Ludwig Wittgensteins språkfilosofi, vilket sällan uppmärksammas. Jmfr "Was bezeichnen nun die Wörter dieser Sprache? – Was sie bezeichnen, wie soll ich das zeigen, es sei denn in der Art ihres Gebrauchs? Und den haben wir ja beschrieben.", stycke 10 i Ludwig Wittgenstein, *Philosophische Untersuchungen* i *Werkausgabe Bd. I*, Frankfurt 1990, s 242. ("Vad betecknar nu orden i detta språk? – Vad de betecknar, hur skall det visa sig om inte i arten av deras användning? Och den har vi ju beskrivit.", stycke 10 i *Filosofiska undersökningar*, Stockholm 1998, s 15.)

29. Michel Foucault, "Table ronde du 20 Mai 1978" i *DE II*, s 839–853 / "Questions of method" i *EW 3*, s 223–238. Här översätter jag således det franska *événement* med *event*, ett ord som beklagligen strängt taget inte finns på svenska. Jmfr engelskans 'event'.

ståelse” vars antal ytor inte kan bedömas i förväg och som aldrig kan betraktas som avslutad. Det är denna empiriska och metodologiska strävan som kommer till uttryck i styrningslitteraturens prioritering av hur- framför varför-frågor, och insisterandet att styrningsstudier inte är teoretiska utan strängt empiriska.³⁰ Ett antal uppsättningar av mer konkreta verktyg för *hur* dessa hur-undersökningar kan bedrivas har också formulerats.³¹

En avslutande plädering

I denna översikt har jag sökt att, förutom att ringa in en korpus av styrningslitteratur, belysa några spänningar inom styrningsperspektivet. För det första pekade jag på en oklarhet i själva styrningsbegreppet, en oklarhet som grovt kan sägas bestå i en spänning mellan styrning betraktad som specifik maktform och som allmänbegrepp. Snarare än att förespråka ett av dessa alternativ vill jag med detta uppmärksamma frånvaron av en behövlig analytisk åtskillnad mellan dessa samt i viss mån peka på möjligheten att i högre utsträckning använda styrning i den vidare bemärkelsen.

Den liberala styrningen är den mest välutvecklade aspekten i styrningsperspektivet. Studierna av den liberala och neoliberala styrningen har onekligen tillhandahållit ett fruktbart sätt att analysera och förstå maktutövning i det moderna samhället. Framför allt tycks maktförståelsen ha breddats. Aspekter av, och agenter och platser för, maktutövning har lagts till i en både bredare och djupare analys av maktutövning.

Överbetoningen av den liberala styrningen har dock medfört vissa brister och problem. Med utgångspunkt i Foucaults avståndstagande från den kronologiska synen till förmån för den heuristiska skulle perspektivet vinna på fler empiriska studier i två olika riktningar.³² Dels empiriska studier från den liberala epoken som tar sin utgångspunkt i den faktiska maktutövningen och dess blandning av maktformer, dels fler studier från utanför, i tid och rum, den liberala styrningen.

30. Ett påstående som får tas med en nypa salt. Se t ex Dean 1999, s 28f; Gordon 1991, s 7; Lundgren 2003, s 22 & 38; Petersson 2003, s 29; Lövgren 2002, s 32.

31. Se t ex Rose 1999, s xi–xii; Dean 1999, s 27–39.

32. T ex "De sorte qu'il faut bien comprendre les choses non pas du tout comme le remplacement d'une société de souveraineté par une société de discipline, puis d'une société de discipline par une société, disons, de gouvernement. On a, en fait, un triangle: souveraineté-discipline-gestion gouvernementale [...]", i "La 'gouvernementalité'", *DE II*, s 654 / "Accordingly, we need to see things not in terms of the replacement of a society of sovereignty by a disciplinary society and the subsequent replacement of a disciplinary society by a society of government; in reality one has a triangle, sovereignty-discipline-gov-ernment [...]", i "Governmentality", *EW 3*, s 219.

Dessa lakuner kan också förstås utifrån en annan spänning inom perspektivet. I avsnittet "Att undersöka maktutövning" skisserades den empiriska strävan att undersöka makt som också ingår i styrningsperspektivet. Det förefaller klart att denna strävan står i viss konflikt med hur styrningsbegreppet, i dess båda varianter, har uppfattats och definierats. Foucault sökte med styrningsperspektivet komma fram till en ny maktsyn eller kanske snarare ett nytt sätt att undersöka makt, även jämfört med sina egna tidigare försök. Denna ofullbordade strävan riskerar att falla tillbaka i ett, för Foucault användningen, 'traditionellt' synsätt, där makt definieras i termer av dold manipulation och kontroll. Om man begrundar den styrningsdefinition som presenteras i avsnittet "Styrning som maktform" och begrepp jämfört med det synsätt som utläggs i avsnittet "Att undersöka maktutövning" förefaller risken uppenbar.

Roddy Nilsson efterlyste i en artikel i *Historisk tidskrift* år 2000 användningar av den sene Foucaults "betoning på problematiken kring frihetens förutsättningar och möjligheter".³³ I någon mån har han blivit bönhörd. Förhoppningen att detta också skulle innebära en övergång från en hypotetisk-deduktiv teorisyn till en uppfattning om teori som ett explorativt och begreppsorienterat verktyg förefaller dock ha grusats.³⁴ Ur Foucaults splittrade tankar om styrning och strävan efter en ny maktanalys, tycks utkristalliseras en ny maktdefinition och en hypotetisk-deduktiv teori om framväxten av en specifikt modern liberal form av styrning. Om jag i denna översikt pläderar för något är det de alternativ inom styrningsperspektivet som inte blivit tillgodosedda: användandet av maktformerna som heuristiska teoretiska verktyg och konkreta empiriska undersökningar av maktutövning.

33. Roddy Nilsson, "Den närvarande frånvaron eller i väntan på Foucault. En diskussion om den svenska historiedisiplinen", *Historisk tidskrift* 2000:2, s 183–205. Nilsson använder här inte begreppet styrning, men torde avse samma sak.

34. Nilsson 2000, s 198ff.